

5. Іноземні інвестиції в Україні. — К.: УкрІНТЕІ, 2004. — 248 с.
6. Мельник В. В., Козюк В. В. Міжнародна інвестиційна діяльність: Навч. посібник. — Тернопіль: Карт-бланш, 2003. — 249 с.
7. www.companion.ua
8. Міжнародна інвестиційна діяльність: Підручник. / За ред. Д. Г. Лук'яненко. — К.: КНЕУ, 2003. — 387 с.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2006

УДК 339.543:061.1

О. М. Іванова, аспірантка
кафедри міжнародної торгівлі КНЕУ

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРАЇНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Автор у своїй статті «Досвід застосування методів митного регулювання країнами Європейського Союзу» робить коротенький огляд на різницю у дефініціях основних митних термінів, але ж основну увагу приділяє застосуванню тарифних методів на території країн-учасниць ЄС. Всі дані наведені в статті щодо основних тарифних ставок ЄС ґрунтуються на Митному кодексі Європейського Союзу — основному документі, що регулює введення та застосування цих податків. Значна увага приділяється різним тарифним режимам та умовам за якими вони діють, зокрема пільгам або преференціям та механізмам їх надання товарам з третіх країн. Цікавим пунктом статті є перелік товарів, які звільняються від мита. Аналіз застосування митного тарифу згідно Митного кодексу ЄС показує, що головними факторами для визначення ставки мита є документально та фактично визначені фізичні, історичні й вартісні властивості товару, які дають можливість застосувати ту чи іншу ставку мита під час його ввезення на митну територію Співтовариства або вивезення з нього.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Європейський Союз, Митний кодекс ЄС, мито, тарифні перференції.

У сучасних економічних системах розвинених держав мито застосовується не тільки як засіб поповнення державної скарбниці, а і як дієвий інструмент регулювання економічної та політичної співпраці в системі міжнародної торгівлі. Мито має досить тривалу історію свого розвитку та застосування і належить до традиційних податків разом із податками на власність та акцизами на окремі товари й послуги. Історично мито запроваджувало-

ся як збирання коштів за перетин кордону країни товарами і вважалося ефективним джерелом наповнення державної скарбниці.

З правової точки зору вітчизняна практика в митній галузі тяжіє до детального визначення термінів, а норми у митному праві ЄС, навпаки, не вирізняються надмірною чіткістю дефініцій. Натомість значна увага приділяється детальному викладенню митних правил і процедур, визначенню прав та обов'язків суб'єктів митних відносин тощо [3, с. 216].

Наприклад, право ЄС не знає окремого терміна «мито». Тим часом стаття 6 Закону України «Про Єдиний митний тариф» від 5 лютого 1992 р. № 2097-XII визначає мито, як «податок на товари та інші предмети, які переміщуються через митний кордон України». Характерною особливістю митного законодавства Європейського співтовариства є те, що поряд з відсутністю визначення поняття мита, як такого, окремо вводяться терміни «імпортні збори» (import duties) та «експортні збори» (export duties) — їх визначення міститься, відповідно, у пунктах 10 і 11 ст. 4 Митного кодексу ЄС, затвердженого Регламентом Ради ЄС від 12 жовтня 1992 р. № 2913/92 [5, с. 13]. Під «імпортними зборами» розуміються мито і збори, що мають еквівалентний ефект, які сплачуються під час імпорту товарів, сільськогосподарські збори (charges) та інші імпортні збори, що стягуються відповідно до спільної сільськогосподарської політики або відповідно до особливих угод стосовно деяких товарів, які виробляються в результаті обробки сільськогосподарських продуктів. Під «експортними зборами» розуміються всі зазначені вище збори, які сплачуються під час експорту товарів.

Таким чином, згідно із законодавством ЄС, до категорії митних зборів належать власне мито, збори, що мають еквівалентний з митом ефект (українському законодавству вони відомі як митні збори), а також сільськогосподарські та інші збори, що стягуються при експорті чи імпорті товарів відповідно до спільної сільськогосподарської політики чи особливих угод стосовно деяких товарів, які виробляються в результаті обробки сільськогосподарських продуктів.

Сучасний бюджет Європейського Союзу складається з таких податкових надходжень: сільськогосподарські податки, серед яких податок на експорт-імпорт аграрної продукції; мито; частка ПДВ; прибутковий податок з «єврократів» — службовців органів Європейського Союзу. Сільськогосподарські податки «за сутністю своєю не що інше, як мито на продовольчі товари» оскільки вони виконують функцію захисту виробників продовольчої про-

дукції країн — учасниць Європейського Союзу від коливань цін на світовому ринку аграрної продукції: якщо ціни на світовому ринку нижчі, ніж у країнах Європейського Союзу, то за рахунок податку на імпорт аграрної продукції формуються надходження до бюджету та вирівнюється ціна на європейському ринку, і навпаки, коли ціна на світовому ринку вища, податок на експорт сільгосппродукції з Європейського Союзу утримує держави в рамках спільної аграрної політики [7, с. 60]. Введення та застосування цих податків визначається Митним кодексом Європейського Союзу.

Митне законодавство ЄС, як і законодавство України, передбачає три види мита: адвалорне, специфічне та змішане. Адвалорне (*ad valorem*) мито фіксується у вигляді відсотка від вартості товару. Специфічне мито визначається у грошовій сумі на одиницю товару чи залежно від його властивостей. При цьому мають увазі такі властивості, як вага, обсяг, потужність, вміст певних речовин тощо (так, ставка мита на алкогольні напої може визначатися відповідно до відсоткового вмісту алкоголю на гектолітр). Змішане мито передбачає застосування способів встановлення ставки, що використовуються для двох названих видів мита (такі ставки застосовуються, наприклад, для деяких видів цукру й борошна).

Сьогодні більшість ставок мита в ЄС є адвалорними [2, с. 67]. Це пов'язано передусім зі створенням спільного ринку. В таких умовах адвалорні ставки мита відіграють регулятивну, захисну роль. Вони дають змогу ефективніше збалансувати зовнішній товарообіг без шкоди інтересам внутрішнього виробника.

Важливу роль для розуміння змісту й особливостей інституту мита у праві ЄС відіграють так звані «чинники» (*factors*), на підставі яких у кожному конкретному випадку визначається ставка мита та інших зборів. У розділі II Митного кодексу ЄС зафіксовано, що під чинниками розуміють митний тариф і тарифну класифікацію товарів, походження товарів та митну вартість [2, с. 68].

Митний тариф є чинником встановлення ставки мита. Пункт 1 ст. 20 Митного кодексу ЄС [2, с. 72] встановлює, що мито, яке підлягає правомірній сплаті в разі виникнення митного боргу, ґрунтується на Митному тарифі Європейських співтовариств. У п. 2 цієї статті сказано, що інші заходи, передбачені нормами Співтовариства для регулювання торгівлі специфічними товарами, якщо це доцільно, мають вживатися відповідно до тарифної класифікації цих товарів.

Згідно з п. 3 ст. 20, Митний тариф Європейських співтовариств містить такі елементи:

а) комбіновану номенклатуру (тобто систематизований перелік) товарів;

б) інші номенклатури, які повністю або частково ґрунтуються на комбінованій номенклатурі чи є додатками до неї, встановлені нормами Співтовариства для регулювання торгівлі специфічними товарами;

в) ставки, що застосовуються до товарів, зазначених у комбінованій номенклатурі: мита; сільськогосподарських зборів та інших імпорتنих зборів, що стягуються відповідно до спільної сільськогосподарської політики або відповідно до особливих угод стосовно деяких товарів, які виробляються в результаті обробки сільськогосподарських продуктів;

г) пільгові преференційні (preferential) тарифні заходи, передбачені угодами Співтовариства з окремими третіми країнами або їх групами;

д) пільгові тарифні заходи, вжиті Співтовариством в односторонньому порядку щодо окремих країн, груп країн чи територій;

е) автономні заходи з утримання (suspensive measures), які передбачають зниження або скасування обкладення імпортними зборами для деяких товарів;

ж) інші тарифні заходи, передбачені нормами Співтовариства.

При цьому імпортер або експортер повинен самостійно стежити за тим, чи підпадає його товар під пільгові умови, які передбачають зниження ставки мита. Зазначене у пунктах (д), (е) та (ж) «пільгове» становище також може визначатися строком дії обмежень обсягу товарообігу щодо певних товарів чи країн. Після вичерпання обсягу обмежень знову починає діяти звичайна ставка мита, визначена Митним тарифом. Пункт 5 ст. 20 передбачає, що звичайна ставка в разі вичерпання встановлених обсягів імпорту поновлюється автоматично у випадку тарифних квот або відповідно до спеціального акта Комісії щодо застосування пільгових чи нормальних ставок мита у випадку так званих тарифних лімітів (ceilings).

Згідно зі ст. 21 Кодексу, крім зазначених вище пільгових тарифних заходів, можуть встановлюватися так звані пільгові тарифні режими, їх впровадження може залежати від природи та кінцевої мети використання товару. Суть зазначених режимів полягає у зниженні ставки або утриманні від стягнення імпортного збору. Рішення про впровадження режиму ухвалюється Комісією після подання відповідної пропозиції на розгляд Комітету з питань Митного кодексу або Ради ЄС.

Єдиний митний тариф ЄС діє на підставі Регламенту Ради від 23 липня 1987 р. № 2658/87 про тариф, статистичну номенклатуру та про Єдиний митний тариф. Регламентом встановлено восьмизначну комбіновану номенклатуру (КН) товарів для цілей єдиного митного тарифу Співтовариства і дотримання зовнішньоторговельних вимог ЄС. Вона ґрунтується на гармонізованій номенклатурі, до якої додаються субпозиції (subheadings) комбінованої номенклатури. Додаток І до Регламенту закріплює звичайні ставки мита, автономні ставки й додаткові статистичні дані [2, с. 73—74].

На комбінованій номенклатурі ґрунтується так званий інтегрований тариф Європейських співтовариств (TARIC). TARIC додатково включає підрозділи, які використовуються для визначення коду товару, ставки мита з урахуванням походження товару та багатьох заходів торговельної політики ЄС. Кожна субпозиція КН складається з восьмизначного коду. Перші шість цифр означають позиції та субпозиції гармонізованої системи, а сьома та восьма належать до субпозиції комбінованої номенклатури. Дев'ята й десята цифри становлять субпозиції TARIC. Щороку Комісія ухвалює регламент, який містить нову версію комбінованої номенклатури та ставок мита єдиного митного тарифу.

Через певні причини деякі категорії товарів повністю або частково перебувають поза сферою дії Єдиного митного тарифу. Передусім це стосується сільськогосподарської продукції. Виробництво та збут сільськогосподарських товарів регулюються спільною сільськогосподарською політикою. Згідно з цією політикою, визначення мита на продукти з третіх країн тісно пов'язане із загальною організацією ринків у цій галузі. Митні відносини щодо ядерних матеріалів регулюються відповідно до Договору про заснування Євроатому. Питання обкладення митом вугілля та сталі також не охоплюються єдиним митним тарифом, оскільки вони регулюються Договором про заснування Європейського об'єднання вугілля та сталі [1].

Що стосується пільг, або преференцій, то сьогодні, відповідно до права ЄС, існує кілька механізмів їх надання товарам з третіх країн. Одні з них діють на підставі міжнародних договорів, інші — запроваджуються ЄС в односторонньому порядку [6, с. 218].

Пільгами щодо ввезення товарів до Співтовариства на підставі двосторонніх угод користуються Швейцарія та Норвегія — члени Європейської асоціації вільної торгівлі. Пільги поширюються й на товари з держав Центральної та Східної Європи, з якими ЄС уклав угоди про асоціацію (країни-апліканти). В односторонньо-

му порядку Співтовариство надає тарифні пільги щодо імпорту товарів з менш розвинених країн у рамках Загальної системи преференцій (Generalised System of Preferences), яка поширюється й на Україну та одинадцять інших колишніх республік СРСР. Спеціальні правила щодо преференційного походження поширюються на товари з колишніх югославських республік (Боснія і Герцеговина, Хорватія, Словенія, колишня югославська республіка Македонія) та окупованих територій (Західний берег річки Йордан та Сектор Газа). На підставі угоди про співробітництво без сплати мита здійснюється імпорт промислових товарів до країн Середземномор'я (Ізраїль, Кіпр, Мальта, Туреччина), а також зменшено мито на експорт у Співтовариство деяких сільськогосподарських товарів. Вісім країн Південного Середземномор'я та Близького Сходу підписали з ЄС торговельні угоди і користуються пільгами у торгівлі із Співтовариством. Надання країнам так званої групи АКТ (Африки, Карибського басейну і Тихого океану) з боку ЄС значних тарифних преференцій передбачала система Ломейських конвенцій. 23 червня 2000 р. було підписано Угоду Котону — нову угоду між Співтовариством та країнами АКТ, що замінила Ломейські конвенції [4, с. 95]. Країни АКТ — це переважно колишні колонії держав — членів ЄС, тому режим преференцій, який їм надає Співтовариство, дещо специфічний. Треба зауважити, що під дію зазначених схем преференцій підпадає далеко не вся торгівля. Як правило, вони стосуються імпорту з ЄС промислової продукції та підтримання експорту до Співтовариства деяких традиційних видів сільськогосподарських товарів (банани, вино, фрукти, оливкова олія тощо, а також сировина).

Важливу роль в структурі тарифного регулювання ЄС відіграє Узагальнена система преференцій, адже вона має суттєвий вплив на статус товару відповідно до його походження. УСП являє собою систему тарифних пільг, що надаються Співтовариством в односторонньому порядку для продуктів, походженням із країн, що розвиваються. УСП передбачає пільговий митний режим (зниження ставки чи навіть відсутність обкладення митом) для імпорту товарів, які походять із країн — бенефіціарів системи. Поштовх до такого кроку з боку розвинених держав було надано в 60-х роках ХХ ст. шляхом ухвалення так званих Принципів Женевської конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) 1964 р. В цьому документі, зокрема, передбачається, що розвинені країни повинні надавати країнам, що розвиваються (країнам — бенефіціарам), такі самі поступки, які вони надають одна одній.

При цьому вони не можуть вимагати від країн, що розвиваються, будь-яких поступок у відповідь. На виконання зазначених принципів Співтовариство запровадило УСП [4, с. 258].

Перелік країн — бенефіціарів визначений у Додатку I до Регламенту Ради №2501/2001. Система надає країнам з менш розвиненими економіками (включаючи й колишні радянські республіки) митні пільги у випадку експорту їхніх товарів на митну територію ЄС. Практично всім товарам з найменш розвинених країн зі списку в рамках ініціативи «Все, крім зброї» з 2001 р. Співтовариство надає можливість безмитного доступу на його ринок, щодо цих товарів не застосовуються й квоти.

Коли йдеться про застосування мита, треба згадати про випадки звільнення від нього деяких товарів. Згідно з нормами ЄС, від сплати мита звільняються незначні партії товарів, або товари, призначені для некомерційного використання, або пов'язані з особливими умовами їх використання поза економічним обігом. Положення щодо звільнення згаданих товарів від сплати мита встановлюються Регламентом від 28 березня 1983 р. № 918/83 про встановлення системи Співтовариства щодо звільнення від мита [4, с. 102].

Так, звільняються від мита: особисте майно фізичних осіб, які переносять місце проживання з третьої країни до Співтовариства; товари, що імпортуються у випадку одруження; персональне майно, отримане у спадок; предмети домашнього вжитку для другорядного місця проживання (на території Співтовариства); шкільне обладнання, навчальні матеріали та інші предмети навчального призначення; незначні партії некомерційного призначення; капітальні товари та інше устаткування, що імпортується у зв'язку з переведенням діяльності з третьої країни до Співтовариства; продукти, отримані фермерами Співтовариства на об'єктах власності у третіх країнах; насіння, добрива та продукти для догляду за землею і посівами, імпортовані сільськогосподарськими виробниками з третіх країн для використання на об'єктах власності в сусідніх країнах; товари у персональному багажі мандрівників; освітні, наукові матеріали та предмети культурного призначення; лабораторні тварини та біологічні, хімічні субстанції, призначені для досліджень; товари для добродійних чи гуманітарних організацій (предмети для сліпих та інших осіб з обмеженою дієздатністю); почесні нагороди і призи; товари для використання монархами чи главами держав; товари для виставок та ярмарків; бензин та мастила в автомобілях; партії товарів незначної вартості тощо.

Механізм звільнення від мита, як правило, не поширюється на алкогольні продукти, тютюн та тютюнові вироби, засоби комерційного транспорту тощо.

Крім того, товари, які ввозяться на територію Співтовариства, можуть уникнути обкладення митом, якщо вони підпадають під дію тарифних преференцій, про які викладено вище. Тарифні преференції поширюються на товари з деяких третіх країн на підставі міжнародних договорів Співтовариства або односторонніх заходів ЄС. Відповідні товари, таким чином, або взагалі звільняються від обкладення митом, або обкладаються за зниженою ставкою.

Таким чином, згідно Митного кодексу ЄС, головними факторами для визначення ставки мита є документально та фактично визначені фізичні, історичні й вартісні властивості товару, які дають можливість застосувати ту чи іншу ставку мита під час його ввезення на митну територію Співтовариства або вивезення з неї. Аналіз застосування митного тарифу з огляду на товарну спрямованість дозволяє виявити такі тенденції: протекціоністське мито застосовується відносно товарів, які створюють значну конкуренцію вітчизняним виробникам, фіскальне — відносно товарів, які виробляються в країні, але є достатньо конкурентоспроможними з товарами іноземного виробництва, преференційне — поширюється на ті товари, які не виробляються у державі, і відповідно створюються сприятливі умови для їх імпорту.

Література

1. Щодо митно-тарифного регулювання // Консультант. — № 34. — 27.08.2002.
2. Европейское право: Учебник для вузов // Под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. Л.М. Энтина. — М.: НОРМА, 2002. — С. 353.
3. Гребельник О.П. Основи митної справи: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури. — 2003. — С. 123—401.
4. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб. // Пер. з англ. — К.: Знання, КОО, 2002. — С. 263.
5. Філоненко М. Митні ставки — складова структури мита та митного тарифу // Укр. фін.-екон. ін-т. Наук. вісн.: 36. наук. пр. — Ірпінь. — 2000. — Вип. 1. — С. 13—21.
6. Hacker Jens Integration und Verwaltung: Deutschland als europäischer Sicherheitspartner. — Bonn. — 1995. — S. 218
7. <http://europe.org.ua/html/view> // Огляд країн-членів ЄС та країн-кандидатів до ЄС//Переклад: Андрейко І.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2006